

O otrokovem temperamentu

V sestavkih o vzgoji otrok, namenjenih staršem, veliko slišimo in beremo o tem, kateri vzgojni prijemi lahko pri otroku povzročijo čustvene in vedenjske težave, medtem ko je le malo slišati o tem, kakšno vlogo imajo v otrokovem razvoju tiste lastnosti, ki jih je otrok prinesel s seboj na svet in jih na kratko označujemo kot temperament.

Večkrat se vprašamo, kako je mogoče, da se v isti družini ob enakem ravnanju okolja razvijata dva otroka v povsem drugačnih smereh: eden urejen in vodljiv, drugi težaven sam sebi in okolju.

Marsikdaj si ne moremo razložiti otrokovih problemov le z ravnanjem okolja. Vzroke za težave moramo iskati tudi v otrokovem temperamentu. Otrok vstopa s svojim okoljem v vzajemne odnose že kot dojenček. Kakovost teh odnosov je odvisna od obeh strani — od otroka in od okolja. Nekateri otroci so sila občutljivi in krhki ter slabo prenašajo vsakodnevne obremenitve in nevšečnosti, s katerimi se srečujejo že v normalnih družinskih okoliščinah, medtem ko so drugi odpornejši in jih neugodne življenjske okoliščine prizadenejo manj. Nekateri otroci so dobro prilagodljivi in zlahka sprejemajo nove ljudi in nove življenjske situacije, drugi pa imajo ob vsaki novosti hude prilagoditvene težave.

Otrok, ki je lahko vodljiv in netežaven, bo mater navdajal z zadovoljstvom in občutkom, da je dobra vzgojiteljica in dobra mati. Nasprotno pa bo težko prilagodljiv, preobčutljiv in težko vodljiv otrok pri materi lahko zbudil pomisleke glede kakovosti njenega materinstva ali pa bo pri njej celo zbujal občutja krivde, porojene iz predstave, da je sama z nepravilnimi vzgojnimi prijemi povzročila otrokovo vedenjsko težavnost. Ob posebno težavnem otroku bo mati včasih celo obupala in se ne bo več trudila, da bi z vzgojo popravila šibke osebne lastnosti.

Otroškimi zdravnikom, negovalkam in drugim zdravstvenim delavcem, ki imajo možnost opazovati večje število novorojenčkov, je znano, da se dojenčki med seboj razlikujejo že prve dneve po rojstvu, torej v času, ko še niso izpostavljeni različnim vplivom okolja. Splošno je znano, da pride vsak otrok na svet s svojevrstno dediščino, v kateri so vključene tudi zasnove osebnostnih lastnosti. Od njih je prav tako kakor od vplivov okolja odvisna življenjska pot. Doslej je bilo le malo raziskav posvečenih opazovanju in ocenjevanju vloge, ki jo ima temperament pri otrokovem razvoju, medtem ko so mnogi psihologi in zdravniki ugotavljali, kako na otrokov razvoj vplivajo neugodni dejavniki okolja.

Večja skupina ameriških zdravnikov in psihologov je izvedla obsežno zadevno raziskavo. Imeli so namen ugotoviti, kakšno vlogo ima temperament pri otrokovem razvoju, pri njegovem bolj ali manj uspešnem prilagajanju

na zahteve okolja ter nastanku vedenjskih in čustvenih problemov. V ta namen so opazovali veliko skupino otrok od rojstva do konca šolskega obdobja ter prišli do ugotovitve, ki nam odpirajo pogled v pomembnost otrokovega temperamenta pri njegovem razvoju.

Strokovnjaki so opazovali otrokovo vedenje in odzivanje na dražljaje iz okolja od prvega dne življenja naprej. Posebno pozornost so posvetili tistim vedenjskim lastnostim, glede katerih so se otroci najizraziteje razlikovali med seboj. Dojenčki se že v prvih mesecih življenja razlikujejo po aktivnosti in živahnosti: nekateri so aktivnejši, se veliko gibljejo, manj spijo, pozorneje opazujejo svoje okolje, medtem ko so drugi bolj umirjeni in manj aktivni. Med posameznimi dojenčki so tudi izrazite razlike glede časovnih presledkov, v katerih se pojavljajo naravne potrebe, kakor lakota, odvajanje, potreba po spanju. Pri nekaterih se te potrebe pojavljajo v rednih časovnih presledkih in jih je možno predvidevati, medtem ko se pri drugih javljajo neredno in mati nikoli ne ve, kdaj se bo dojenček prebudil, kdaj bo jokal in kdaj bo lačen. Nekateri otroci že zgodaj sprejemajo nove ljudi in predmete brez bojazni, medtem ko se drugi v položaju, ki jim je tuj, raje umaknejo. Otroci se že od prvih mesecev naprej razlikujejo po tem, kako hitro in uspešno se prilagajajo novim življenjskim situacijam. Otrok, ki se hitro navadi kopeli, se običajno prav tako hitro prilagodi novi hrani, ko ga mati odstavlja od prsi, novi varuški ter novi družbi ob vstopu v vrtec ali šolo. Obratno pa kažejo nekateri ob sleherni spremembi hude prilagoditvene težave. Pri nekaterih otrocih prevladuje dobro razpoloženje, drugi so čemerni in jokavi. Nekateri se odzivajo na prijetne in neprijetne dražljaje zmerno, medtem ko so pri drugih odzivi izredno burni. Dolgoletno sledenje otrok v opazovani skupini je pokazalo, da obdrži otrok omenjene temperamentne značilnosti tudi med doraščanjem.

Glede na našete lastnosti temperamenta in še nekatere druge značilnosti odzivanja je mogoče otroke razdeliti v več skupin. Največje število otrok pripada skupini, ki bi jo lahko na kratko označili kot skupino netežavnih otrok. Zanje je značilno, da se naravne potrebe pri njih pojavljajo ritmično, v rednih časovnih presledkih, da se dobro prilagajajo spremembam v okolju, da so pretežno dobro razpoloženi, da se zmerno odzivajo na dražljaje iz okolja, da sprejemajo nove osebe in okoliščine brez bojazni. Otrok s takim temperamentom v normalnem družinskem okolju dorašča brez težav in zlahka zadosti vzgojnim zahtevam staršev in širšega okolja brez večjih čustvenih pretresov in napetosti. Otroci iz te skupine imajo najmanj vedenjskih problemov.

V skupini otrok, ki imajo prav nasprotno lastnosti temperamenta, je število vedenjskih problemov največje. Gre za otroke, pri katerih se ni razvil ustalen ritem naravnih potreb; gre nadalje za otroke, ki so se že od prvih dni življenja slabo prilagajali; in tiste, ki so kazali v novih situacijah težnjo k umiku. Taki otroci so često nezadovoljni in nerazpoloženi, na neugodna doživetja pa reagirajo čez mero in so zato mnogokrat čustveno prizadeti.

Starši imajo z otrokom iz te skupine že v prvih mesecih življenja težave pri hranjenju, pri določanju urnika za spanje, pri kopianju, oblačenju in drugih vsakdanjih opravilih. Otroci iz te skupine se težko prilagajajo zahtevam vrtca in šole. Na neprijetnosti reagirajo z burnimi čustvenimi pretresi in jih zato vsaka nevšečnost močno prizadene. Takih otrok sicer ni mnogo, vendar je njih skupina zaradi svoje občutljivosti in ranljivosti še zlasti pomembna, ker terjaa od staršev in drugih vzgojiteljev izjemno strpno,

razumevajoče in potrpežljivo ravnanje. Vzgojna naloga staršev je težavna in ji marsikateri roditelji niso kos. Ob velikih zahtevah, ki jih težaven otrok postavlja staršem, se zgodi, da starši kot vzgojitelji odpovedo. Obupajo nad otrokom, nad njegovo vzgojo in ga prepustijo samemu sebi. Nekateri prično otroka celo odklanjati. Odklonilni odnos staršev, prav tako kot vzgojno zanemarjanje, otroku bistveno še poslabša stanje. Tako postane še težavnejši in napetosti v družini rastejo. Med »netežavnimi« in »težavnimi« otroki jih je neprekinjena vrsta, ki imajo vsak svoj način odzivanja. Že iz opisa »netežavnih« in »težavnih« otrok je razvidno, da enaki vzgojni prijemi ne bodo učinkovali pri vseh otrocih enako. Uspešnost vzgojnih prijemov je v veliki meri odvisna od tega, koliko starši in drugi vzgojitelji upoštevajo posebnosti otrokovega temperamenta in koliko znajo tem posebnostim prilagoditi svoja vzgojna načela.

Informacija o sedanjem stanju TBC pri nas*

Število na novo odkritih tuberkuloznih bolnikov je vsako leto manjše in ni opaziti, da bi trend upadanja v obolevnosti bil počasnejši. Leta 1972 je bilo v Sloveniji odkritih 893 bolnikov s pljučno in 248 z izvenpljučno tuberkulozo. Pred 10 leti je za pljučno tuberkulozo obolelo 2080, pred 5 leti pa 1246 bolnikov.

Starost obolelih je v letu 1972 bila naslednja: do 15. leta starosti 33 obolelih, do 30. leta 169 obolelih, do 60. leta 397 obolelih in v starosti nad 60 let je bilo 294 bolnikov. Obolevnost je najmanjša v starosti do 15 let in najvišja v starosti nad 60 let; pomembno veliko pa je število bolnikov, ki zbole za tuberkulozo v svoji produktivni dobi življenja. Riziko obolenja za tuberkulozo je vsekakor največji pri starih ljudeh.

Obolevnost je pri ženah več ko dvakrat manjša kakor pri moških. Pred desetimi leti je bila razlika podobna. V tem obdobju je namreč obolevnost pri moških upadla za 60,5%, pri ženah pa za 61,4%.

Zelo važen bi bil podatek o socialni strukturi obolelih oseb. Popis prebivalstva na žalost ne daje podatkov o strukturi, ki bi omogočila socialno analizo obolevnosti za tuberkulozo. Med vsemi obolelimi je v letu 1972 bilo 17% kmetov, pred 10 leti pa 24% (ker se je kmečko prebivalstvo v 10 letih znatno zmanjšalo, je verjetno upadanje obolevnosti med kmeti počasnejše kakor pa med mestnim ali industrijskim prebivalstvom).

Na sliko o tuberkulozi v Sloveniji močno vpliva obolevanje »priseljenega« prebivalstva. 10% obolelih za tuberkulozo pripada skupini prebivalstva, ki se je v Slovenijo priselila iz drugih republik. Na nekaterih področjih je obolevnost relativno visoka prav zaradi obolevanja »priseljenih«: v Kopru 44% obolelih pripada priseljenemu prebivalstvu, na Jesenicah 36%, v Ljubljani 20%.

* S posvetovanja pred tednom boja proti tuberkulozi, ki ga je dne 11. IX. 1973 organiziral republiški odbor RKS.